

*Colleccion Antòni Nogués
de versions en aranés*

29

Eth gelós estremenh

Cervantes

PRESENTACION

Aguest cuert tèxte correspon a ua noveleta des “Novelas ejemplares” de Cervantes, publicat en 1613. Ja i a uns mesi publiquèrem Era Gitaneta, noveleta que tanben forme part dera madeisha colleccion e qu’a, tanben, coma protagonista ua hemna. Cervantes volec publicar aguesti 12 escrits damb ua voluntat morau e sociau, per açò era qualificacion d’*exemplars*. Er ensenhament de “Eth gelós estremeh” vire damb era jalsia protagonizat peth marit de Leonora, ua mainada joena, a qui eth sòn òme de fòrça mès edat embarrarà en casa sense poder gèsser.

Ei ua òbra de hè 400 ans e emplegue un castelhan antic, que Nogués adaptarà a ues formes aparentament antiquas der aranés, o que reflèxen, au mens, un ambient luenhan. Talament coma quan li tòque hèr parlar ara esclaua nera Guiomar qu’alterada ditz: “– Desvelhat eth senhor, senhora; e, senhora, desvelhat senhor, e lhèue e vie!”. Era adaptacion d’aquera imatge deth tipic parlar des neres americans ena epòca der esclavisme, qu’accedien ara lengua deth conqueridor, der amo.

Cervantes mos descriu era intensa vigilància ara que èren sometudes es hemnes en seglè XVI, erència d’aquera Espanha araba, en hè ua dramatizacion estrema, damb ua casa damb pòrtes barrades, sense hièstres, damb tot tipe de prevencions e mos presente a Leonora, coma ua persona domdada, sometuda, damb ua condicion de hemna serventa, entregada as imposicions dera epòca, damb obediencia ara formalitat qu’indicaue qu’auie de seguir es designis der òme e eth manteniment des institucions. Era novèla presente eth papèr der òme vigilant dera onra dera sua hemna, damb un predomini masculin e eth contròl der òme sus era hemna: “me cau maridar damb era; l’embarrarè e la harè ara mia manèra e damb aquerò non aurà ua auta condicion qu’era que jo li mostrarè”.

Però apòrte tanben es tensions pròpies enes que viuem totes es persones e mos presente a ua gojata damb ues ganes de víuer era vida, damb desirs pròpis, damb talents de conéisher naues experiéncias e sense massa constància enes sues exigéncias e ena sua morau. Cervantes ac explique atau: “En fin, tanto dijo la dueña, tanto persuadió la dueña, que Leonora se rindió, Leonora se engañó y Leonora se perdió, dando en tierra con todas las prevenciones del discreto Carrizales, que dormía el sueño de la muerte de su honra.” E Nogués ac adapte fòrça ben en : “En fin, autant didec era mestressa, autant persuadic era mestressa, que Leonora se rendec, Leonora s’enganhèc e Leonora se perdec, en tot hèr quèir en solèr totes es prevencions deth discret Carrizales, que dormie eth sòn dera mòrt deth sòn aunor.”

Quan eth marit descorbic er enganh e se trobèc jament amassa ara sua hemna e ath sòn amant “Sense possi se demorèc Carrizales damb era amarganta vista de çò que campaue; era votz se l'aganchèc ena gargamèra, es braci li queigueren d'estavaniment, e s'estèc hèt ua estatua de marm hered; e, encara qu'era colèra hec eth sòn naturau mestier, en tot ahiscar-li es lèu mòrti esperits, podèc tant eth dolor, que non lo deishèc alendar.”

E en tot trobar-se a punt de morir per ua afeccion cardiaca provocada pera jalsia e eth desgust der abandonament dera sua hemna, Cervantes, mos presente a un òme que se torne bon, enes darrèrs moments, que se sent culpable dera situacion, pes terribles exigéncias a que sometec ara sua hemna e que da, en testament, ua bona part dera sua riquesa a Leonora e as sòns pares. E totun “Demorèc Leonora veuda, plorosa e rica... ena setmana a vier se calèc monja en un des monastèris mès recuelhudi dera ciutat.”

Jusèp Loís Sans Socasau

President der Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia aranesa dera lengua occitana

Eth gelós extremenh

Cervantes

Non hè guairi ans que d'un lòc d'Extremadura gessec un gentilòme, neishut de pairs nòbles, que, coma un aute Prodig, per diuèrses parts d'Espanha, Itàlia e Flandes venguec degalhart autant es ans qu'er auviatge; e, ath darrèr de fòrça romieuatges, defuntadi dejà es sòns pairs e degalhat eth sòn patrimonni, venguec a parar ena grana ciutat de Sevilla, a on trapèc pro ocasions entà vier de despéner çò de pòc que li demoraue. En veder-se, donc, tan mancat de sòs, e sense guairi amics, s'acuelhec ath remèdi que fòrça d'auti perdudi s'acuelhen en aquera ciutat, qu'ei anar-se'n de cap às Indias, refugi e empara des desesperadi d'Espanha, glèisa des quilhadi, salconduit des omicides, pala e cubèrta des jogaires (qu'es expèrts en art criden *cèrts*), crida generau des hemnes liures, enganha comuna de molti e remèdi particular de pòqui.

E ben, en èster arribat eth temps qu'ua flòta partie entà Tierrafirme, en tot arribar a un acòrd damb eth sòn almirant, premanic es sues provisions e eth sòn linçò d'espart; e, en tot embarcar-se en Cadiz, e hèn't era benedicción a Espanha, partic era flòta e damb grana alegria issèren es veles ath vent, que leugèr e a favor bohaue, qu'en pògues ores les hec desaparéisher era tèrra e les desnishèc es amples e vastes lanes deth gran pair des aigües, eth mar Ocean.

Qu'anaue eth nòste passatgèr cogitós, bolegant ena sua memòria es molti e diuèrsi perills qu'enes ans deth sòn romieuatge l'auien arribat, e eth mau govèrn qu'en tot er anament dera sua vida auia auut; e se hège eth compde de qué li calie ada eth madeish cuélher un fèrm prepaus de cambiar de manèra de vida, e d'amiar ua auta forma de governar er auviatge que Diu siguesse servit de balhar-li, e de procedir damb mè's cautèla qu'enquia alavetz damb es hemnes.

Era flòta ère en cauma quan li passaue peth sòn cap aguesta tormenta a Felipo de Carrizales, qu'atau se cridaue eth qu'a dat matèria ara nòsta novèla. Tornèc a bohar eth vent, en tot possar damb tanta fòrça es vaishèths, que non deishèc ad arrés enes sòns sètis; e atau, li calec a Carrizales deishar es sues imaginacions, e deishar-se amiar de solet es suenhs qu'eth viatge l'aufrie; qu'eth viatge siguec tan profitós que, sense recéber cap trebuc ne inconvenient, arribèren en pòrt de Cartagena. E, entà acabar damb tot çò que hè ath nòste prepaus, digui qu'era edat qu'auie Felipo quan venguec enes Indias ère de quaranta ueit ans; e, en vint que s'estèc aqui, ajudat dera sua indústria e diligéncia, artenhèc a tier mè's de cent cinquanta mil pesi guanhadi.

En veder-se, donc, ric e prospèr, e tocat peth naturau desitge que toti sauven de tornar entara sua pàtria, deishadi de cornèr grani interèssi que l'aufrien, en tot deishar eth Perú, a on auie arremassat tanta riquèsa, hèn'te-la a vier tota damb barres d'aur e argent, e registrada, entà non auer cap de trebuc, s'entornèc entà Espanha. Desembarquèc en Sanlúcar; arribèc en Sevilla,

autant plen d'ans que de riqueses; treiguec es sues causes sense angoisha; cerquèc as sòns amics; les trapèc a toti defuntadi; volec partir entara sua tèrra, a maugrat que ja auie auut notícies de qué cap de sòns parents ère viu. E atau que quan se n'anaue entàs Indias, praube e necessitós, l'anauen escometent fòrça pensaments, sense deishar-lo repausar ne un punt ath miei des ondes deth mar, atau ara en repaus dera tèrra l'escometien, encara que per causes desparières: pr'amor que s'abantes non dormie per praube, ara non podie repausar per ric; que tan pesada carga ei era riquesa entà qui non ei acostumat a tier-la ne se'n sap usar d'era, que n'ei era praubetat entà qui la tie de contunh. Suenhs amie er aur e suenhs era sua manca; mès qu'es uns se solatgen en tot arténher ua mejana quantitat, e es auti s'aumenten coma mès quantitat s'artenh.

Pensaue Carrizales enes sues barres, non per aganit, pr'amor qu'enes ans que siguec soldat apre nec a èster liberau, senon per veir se qué li calie èr damb eres, per çò de qué simplaments auer-les per auer-les ère causa infructuosa, e tier-les en casa, ua èsca entàs envejosi e revelh entàs lairons.

Que se l'auien trèt es talents de hèr negòcis, e li semblaue que, cossent es ans qu'auie, li sobrauen sòs entà passar era vida, e la volie passar ena sua tèrra e balhar en era eth sòn auviatge en tribut, en tot demorar en era es ans dera sua vielhesa en repaus e tranquillitat, balhant a Diu çò que podesse, pr'amor que ja auie dat ath mon mès de çò que li calie. De un aute costat, consideraue qu'era misèria dera sua pàtria ère molta e era gent plan pruauba, e que se venguie a demorar-se en era ère hicar-se ena cibla de totes es importunitats qu'es praubes sòlen balhar as rics que tien coma vesin, e mès quan non i a arrés mès en lòc a on acodir damb es sues misèries. Volie auer a qui deishar eth sòn auviatge dempús des sòns dies, e damb aguest desir cuelhie eth pos ara sua fortetat, e li semblaue qu'encara poirie amiar era carga deth matrimòni; e, en vier-li aguest pensament, l'espaurie un gran temor, qu'atau se li des.hège e despareishie coma ac hè eth vent damb era broma baisha; pr'amor qu'ena sua naturau condicion ère er òme mès gelós deth mon, encara sense èster maridat, donques damb era soleta intencion d'èster-ne lo començauen a aufensar era gelosia, a cansar es sospeches e a espaurir es imaginacions; e aquerò damb tanta eficàcia e veemència, qu'en tot darrèr decidic non maridar-se.

E, en tot èster d'acòrd damb aquerò, e en non èster-ne de çò qu'auie de hèr damb era sua vida, volec era sòrt que, passant bèth dia peth carrèr, lheuèsse era agachada e vedesse en ua hièstra ua puncèla, per çò que semble d'ua edat de tretze o catorze ans, de tant agradiu ròstre e tan beròia que, sense saber-se'n guaire de defener-se, eth brave vielh Carrizales rendec era debilitat des sòns molti ans as pògui de Leonora, qu'aguest ère eth nòm dera beròia puncèla. E dempús, sense arturar-se, comencèc a hèr un gran pilèr de discorsi; e, parlant damb eth madeish, didie:

- Aquesta gojata qu'ei beròia, e per açò que hè veir era preséncia d'aguesta casa, non deu èster rica; era qu'ei ua mainada, es sòns pògui ans pòden assegurar es mies sospeches; me cau maridar damb era; l'embarrarè e la harè ara mia manèra e damb aquerò non aurà ua auta condicion que la que jo li mostrarè. E que non sò tan vielh que posca pèrder era esperança d'auer hilhs que m'ereuten. Qu'amie dòt o non, qu'ei parièr, pr'amor qu'eth cèu me'n balhèc a jo entà toti; e es rics non les cau cercar enes sòns maridatges auviatge, senon plaser: qu'eth plaser alongue era vida, e es desengusti entre es maridadi l'escuercen. Plan ben, donc: qu'ei causa hèta, e aquesta ei era qu'eth cèu vò que jo aja.

E atau hèt aquest solilòqui, non un viatge, senon cents, ath cap d'uns dies parlèc damb es pairs de Leonora, e se'n sabec que, encara que praubes èren nòbles; e, en tot balhar-les compde dera sua intencion e dera qualitat dera sua persona e auviatge, les demanèc que li balhèssen coma esposa ara sua hilha. Eri li demanèren temps entà saber-se'n d'aquerò que les didie, e qu'eth tanben l'aurie entà saber-se'n dera vertat de çò que l'auien dit dera sua noblesa. Se dideren adiu, s'informèren es dues parts, e trapèren èster avient çò qu'ambdús dideren; e, fin finau, Leonora, venguec esposa de Carrizales, en tot auer-la dotat prumèr en vint mil ducats: atau d'usclat ère eth pitrau deth gelós vielh. Eth quau, a penes dèc er òc d'espòs, que còp sec l'escometèc un pilèr de rabiosa gelosia, e comencèc sense cap de motiu a tremolar e a tier màger suenhs que jamès auie auut. E era prumèra mòstra que balhèc dera sua condicion de gelós siguec eth non voler que cap de sarte li cuelhesse era mida ara sua esposa des fòrça vestits que li pensaue hèr; e atau, anec campant se quina auta hemna aurie, mès o mens, era talha e còs de Leonora, e trapèc a ua gandiara, qu'ara sua mida hec a hèr ua ròba, e, en provar-la-se era sua esposa, vedec que l'estaue ben; e damb aquestes mides hec es auti vestits, que sigueren tanti e tan rics, qu'es pairs dera maridada se tengueren per mès qu'erosi d'auer endonviat damb un tan bon gendre, entà remèdi sòn e dera sua hilha. Era gojata ère estonada de veir tanti vestits de ceremònia, pr'amor qu'es qu'era s'auie botat pendent era sua vida non depassauen ua casaca longa e ua camisa de seda basta.

Eth dusau senhau que dèc Felipo siguec de non voler-se júnher damb era sua esposa enquia auer-la botat casa a despart, qu'ornèc d'aguesta sòrta: ne crompec ua de dotze mil ducats, en un barri principau dera ciutat, qu'auie aigua de pè e jardin damb fòrça irangèrs; barrèc totes es hièstres que guardauen entath carrèr e les balhèc vista entath cèu, e madeish hec damb totes es autes dera casa. En portau deth carrèr, qu'en Sevilla criden *casapuerta*, hec un corrau entà ua mula, e ath dessus un palhèr e un apartament a on s'estèsse qui auie de servir ada era, qu'ère un vielh nere e eunuc; quilhèc es parets des terraces de tau manèra, que qui entraue ena casa li calie guardar ath cèu en linha dreita,

sense que podessen campar ua auta causa; hec un torn giratòri que dera *casapuerta* responie ath pati.

Crompèc un ric parament entà ornar era casa, de manèra que pes tapisseries, mobiliari e baldaquins rics hège veir qu'ère d'un gran senhor. Crompèc, ath delà, quate esclaves blanques, e les alistèc per çò que tanh ath ròstre, e ues autes dues de neres acabades d'arribar deth sòn país. Hec convengut damb er encargat d'un cerèr entà que li hesse a vier e cromptèsse eth minjar, damb era condicion de qué non dormisse ena casa ne entrèsse en era senon enquiath torn giratòri, per a on li calie balhar çò qu'amièsse. En hèr tot aquerò, li dèc ath cens part deth sòn patrimonì, plaçat en diuèrses e bones parts, ua auta la botèc en banc, e se demorèc damb quauqu'ua, per se de cas. Hec, atau madeish, clau mèstra entà tota era casa, e barrèc damb era tot çò que se sòl crompar d'un còp e en ocasions, entar aprovediment de tot er an; e, en tot auèc atau apraiat e compausat tot, venguec en casa des sòns soèrs e demanèc ara sua hemna, que l'autregèren non sense pòques lèrmes, pr'amor que les semblèc que l'amiauen entara sepuntura.

Era trena Leonora encara non se'n sabie de çò que l'auie arribat; e atau, plorant damb sa pairs, les demanèc era sua benediccion e, en hèr-se adiu d'eri, entornejada pes sues esclaves e sirventes, agarrada dera man deth sòn marit, venguec en çò de sòn; e, en entrar ena casa, les hec Carrizales un sermon a totes, en tot encomanar-les era susvelhança de Leonora e que per cap de via ne manèra deishèssen entrar ad arrés entà laguens a compdar dera dusau pòrta, encara que siguesse eth nere eunuc. E a qui mès encomanèc era susvelhança e eth present de Leonora siguec a ua mestressa de fòrça prudència e gravetat, que recebec coma institutritz de Leonora, e entà que siguesse suberintendenta de tot çò que se hesse ena casa, e entà que manèsse as dues esclaves e as autes dues puncèles dera edat de Leonora, que, pr'amor de qué s'entreguesse damb es qu'auien es madeishi ans, atau madeish auie rebut. Les prometec que les tractarie e atenerie a totes de manèra que non se'n sabessen deth sòn embarrament, e qu'es dies de hèsta, toti, sense mancar quauquarrés, anarien a Missa; mès tan d'ora qu'a penes aurie lum entà veder-les. Li prometeren es sirventes e esclaves de hèr tot aquerò que les manaue, sense racacòr, damb volentat esdegada e coratjosa. E era naua esposa, arropint es espatles baishèc eth cap e didec qu'era non auie ua auta volentat qu'era deth sòn espós e senhor, a qui ère tostemp aubedienta.

Hèta aguesta prevencion e recuelhut eth brave extremen en çò de sòn, comencèc a gaudir atau que podec es fruts deth maridatge, qu'a Leonora, per non auer experiència de d'uti, ne èren gostosi ne desagradius; e atau, despenie eth temps damb era sua institutritz, puncèles e esclaves, e eres, entà s'ac passar mielhor, vengueren goludes, e pògui dies se passauen sense hèr mil causes qu'era mèu e eth sucre hèn gostoses. Que les sobraue entad açò era abundància

qu'auien de besonh, e non mens es talents deth senhor de les ac balhar, en tot semblar-li damb aquerò que les tenguie esdegades e ocupades, sense qu'auessen temps de pensar en sòn embarrament.

Leonora hège madeish qu'es sues sirventes, e s'entrengue en madeish qu'eres, e encara venguec ena sua simplicitat a hèr a pipes e a d'autes mainadeses, que hègen a veir era simplicitat dera sua condicion e era trendesa des sòns ans; e tot açò qu'ère de grana satisfaccion entath gelós marit, en tot semblar-li qu'auie endonviat a escuélher era mielhor vida que se podec imaginar, e que per cap via er engeh e era malícia umana podien destorbar era sua tranquillitat. E atau, sonque se preocupau de hèr presents ara sua esposa e de rebrembar-li que li demanèsse toti aqueri que le venguessen en pensament, que de toti ne serie servida. Es dies qu'anaue a missa, que, coma ja ei dit, èren entre dues lums, venguien es sòns pairs e parlauen damb era sua hilha ena glèisa, dauant deth sòn marit, que les hège tanti presents que, a maugrat d'auer pietat dera sua hilha pera estrelesa que viuie, la padegauen damb es molti presents que Carrizales, eth sòn liberau gendre, les balhaue.

Se lheuau ath maitin e ère ara demora de qué venguesse er encargat deth cerèr, que delànet, damb ua nòta que botauen en torn giratòri, l'avisauen de çò que li calie amiar eth pròplèu dia; e, en tot vier, er encargat, gessie de casa Carrizales, çò de mès soent a pè, deishant barrades es dues pòrtes, era deth carrèr e era deth miei, e entre es dues s'estaueth nere. Se n'anaue entàs sòns negòcis, qu'èren pauqui, e damb rapiditat s'entornaue; e, en tot barrar-se s'entretenguie a regalar ara sua esposa e amorassar as sues sirventes, que totes plan que l'estimauen, per èster de condicion planèra e agradiua, e, mès que mès, per mostrar-se tan liberau damb totes.

D'aguesta sòrta se passèren un an de noviciat e heren profession en aquera vida, en tot determinar-se a amiar-la enquiath finau des sues: e atau aurie estat s'er astut perturbador deth gènre uman non l'auesse destorbat, coma ara enteneratz.

Que me digue ara, qui que sigue que se tenguesse peth mès escarrabilhat e prudent, se quines mès prevencions entara sua seguretat podie auer hèt er ancian Felipo, donques que ne solet consentic qu'en interior dera sua casa i auesse bèth animau que siguesse mascle. As arrats jamès les acacèc cap de gat, ne en era s'entenec cap udòl de can: toti èren deth gènre femenin. De dia pensau, de nets non dormie; qu'ère eth garda e sentinèla dera sua casa e er Argos de çò que ben volie. Jamès entrèc cap òme de mès ençà dera pòrta deth pati. Damb es sòns amics negociaue en carrèr. Es figures des teles que fisonauen es sues sales e bòrdes, tot qu'èren hemnes, flors e bòsqui. Tota era casa flauraue aunestetat, recuelhement e prudència: autanplan enes cauhades qu'enes longues nets d'iuèrn es sues sirventes hègen, per èster eth present, en

cap d'eres ne un shinhalet de lascivitat se desnishaue. Er argent des peu blanqui deth vielh, entàs uelhs de Leonora, semblauen peus d'aur blos, pr'amor qu'er amor prumèr que tien es puncèles se les cale ena amna coma eth sagèth ena cera. Era sua extrèma vigilància li semblaue prudenta aunestetat: se pensaue e credie que çò qu'ada era l'arribaue ère madeish qu'a totes es nauères maridades. Que non lo possauen es sòns pensaments a gèsser des parets de çò de sòn, ne era sua volentat desiraue ua auta causa qu'aquera qu'eth sòn marit volesse; sonque es dies qu'anaue a missa campauè es carrèrs, e aquerò se passaue tan d'ora que, se non siguesse en tornar dera glèisa non auie lum entà guardar-les.

Que non se vedec monastèri tan barrat, ne monges tan recuelhudes, ne pomes d'aur tan sauvades; e damb tot aquerò, non podec de cap manèra preveir ne evitar de quèir en açò que cranhie; aumens, en pensar que i auie queigut.

Que s'està a en Sevilla ua sòrta de gent esvagada e guiterosa, que normauments criden gent de barri. Agustis son es hilhs de vesin de cada collacion, e des mèrs rics d'era; gent pòcvau, pimpalhada e mellifica, dera quau e deth sòn vestit e dera manèra de víuer, dera sua condicion e des leis que sauven entre eri, qu'auria fòrça causes a díder; mèrs qu'ac deisham per boni ad aguest respècte.

Un d'agusti galants, donc, qu'entre eri ère cridat *virote* (gojat celibatari, qu'as nauèth maridadi criden *mantones*), venguec de guardar era casa deth prudent Carrizales; e, en veder-la tostemp barrada, li vengueren talents de veir se qui i auie ath laguens; e damb tan tu per tu e tan curiosèr hec era diligència qu'a tot darrèr se'n sabec de çò que desiraue. Se'n sabec dera condicion deth vielh, era berèsa dera sua esposa e era manèra qu'auie de salvar-la; tot aquerò l'aluguèc eth desir de veir se se podie assautar, per fòrça o per adretia, fortaleza tan vigilada. E, en tot comunicar-se damb dus *viotes* e dus *mantons*, amics sòns, convengueren que s'amièsse en òbra; que jamès entà taus òbres manquen conselhèrs e ajudants.

Que non ère aisit saber se com podien arténher ua hèta de tau mau hèr; e, en tot auèc considerat fòrça viatges, acordèren açò: que, simulant, Loaysa, qu'atau se cridaue eth *virote*, que partie dehòra dera ciutat pendent bèri dies, se treiguesse des uelhs des sòns amics, atau qu'ac hec; e, dempús se calèc uns pantalons de tela limpia e ua camisa limpia; mèrs, ath dessús se botèc uns vestits tant esbocinadi e adobadi, que cap praube en tota era ciutat les tenguie tan desastrosi. Se talhèc un shinhau de barba qu'auie, se caperèc un uelh damb un emplastre, se bendèc ua cama fòrtaments, e, tient dues cajades, se convertic en un praube espeat: autant, qu'eth mèrs vertadèr espeat non l'egalaue.

Damb aquesta sòrta se calaue cada net, ara oracion, ena pòrta dera casa de Carrizales, que ja ère barrada, demorant eth negre, que se cridaue Luis, barrat entre es dues pòrtes. Hicat aqui Loaysa, trège ua guitarreta un shinhau

greishosa e mancada de bères còrdes, e, coma qu'eth ère un shinhau musician, començaue a tocar quauqui sons alègres e divertidi, cambiant era votz entà non èster reconeishut. Alavetz, s'esdegaue a cantar romanças de mòros e mòres, ara lhocaria, e damb tanta gràcia, qu'es que passauen peth carrèr s'arturauen a escotar-lo; e tostemp, tant que cantaue, ère entornejat de gojats; e Luis, eth nere, calant es aures entre es pòrtes, ère penjat dera musica deth *virote*, e aurie balhat un braç entà poder daurir era pòrta e escotar-lo mès a plaser: atau ei er acinament que tien es neres a èster musicians. E, quan Loaysa volie qu'es que l'escotauen lo deishèssen, paraue de cantar e recuelhie era sua guitarra, e, agarrant-se as sues cajades, se n'anaue.

Quate o cinc viatges auie balhat musica ath nere (que solet entada eth la balhaue), pr'amor que li semblaue que, per a on s'auie de començar a esbauçar aqueth edifici, ère e li calie èster peth nere; e non siguec en bades era sua pensada, pr'amor que, en vier ua net, coma acostumaue, ena pòrta, comencèc a afinar era sua guitarra, e se n'encuedèc qu'eth nere èra dejà atentiu; e, en apressar-se ath gahon dera pòrta, damb votz baisha didec:

- Serie possible, Luis, balhar-me un shinhau d'aigua, que me morisqui de set e non posqui cantar?
- Non, didec eth nere, pr'amor que non è era clau d'aguesta pòrta, ne i a cap horat per a on vo' la posca balhar.
- Donques, qui tie era clau?, demanèc Loaysa.
- Eth mèn patron, responec eth nere, qu'ei er òme mès gelós deth mon. E se s'en sabesse que jo sò ara aci en tot parlar damb arrés, que non serie mès era mia vida. Mès qui ètz vos, que me demanatz era aigua?.
- Jo, responec Loaysa, sò un praube espeat d'ua cama, que me guanhi era vida demanant, per Diu, ara bona gent; e, amassa damb aquerò, ensenhi a tocar a quauqui morens e a d'auta gent prauba; e ja tengui a tres neres, esclai de tres vint-e-quares, qu'è ensenhat de manèra que posquen cantar e tocar en quinsevolh balh o en quinsevolh taverna, e que m'ac an pagat fòrça ben.
- Plan mielhor vos ac pagaria jo, didec Luís, s'auessa era escadença de cuélher leçon; mès que non ei possible, per tòrt deth mèn patron, que, en gèsser peth maitin, barre era pòrta deth carrèr, e quan torne hè madeish, en tot deishar-me emparedat entre dues pòrtes.
- Valguem Diu, Luís, repliquèc Loaysa, que ja sabie eth nòm deth nere, que se vos arthenhèssetz que jo entrèssa bères nets entà balhar-vos leçon, en mens de quinze dies vos haria tant adreit ena guitarra, que poirietz tocar sense vergonha en quinsevolh cantoda; pr'amor que vos cau saber que tengui fòrça gràcia en çò d'ensenyar, e mès, qu'è entenut a díder que vos auetz ua bona abiletat; e, per çò qu'enteni e posqui jutjar per organ dera votz, qu'ei

aguda, deuetz cantar fòrça ben.

- Que non canti mau, responec eth nere; mès de qué servís, se non me'n sabí de cap tonada, se non ei era *Estela de Venus* e aquera de *Por un verde Prado*, e aquera qu'ara se tie que ditz:

Enes hèrs d'ua rèisha

era trebolada man agarrada...

- Que totes son vent, didec Loaysa, en comparèr des que jo vos poiria ensenhar, pr'amor que me'n sabí de totes es deth mòro Abindarraez, damb es dera sua damaisela Jarifa, e totes es que se canten dera istòria deth gran *sofi* Tomunibeyo, e es deth sarabat divin, qu'atau son, que hèn estonar as madeishi portuguèsi; e aquerò ensenhi de tau manèra e damb tan bon hèr que, encara que non siguéssetz pressat a apréner, a penes auratz minjat tres o quate *moyos* (mesures) de sau, que ja vieratz musician corrent e vidant en tot gènere de guitarra.

Ad açò alendèc eth nere e didec:

- E de qué servís tot açò se non sabí se com calar-vos ena casa.?
- Qu'ei aisit, didec Loaysa: sajatx d'agarrar es claus deth vòste patron, e jo vos balharè un tròç de cera, a on les estamparatz de manèra que demoren mercades es gardes ena cera; que, per acclinament que vos è cuelhut, jo harè qu'un serralhèr amic hège es claus, e atau poirè entrar laguens pes nets e ensenhar-vos mielhor qu'ath Preire Juan de las Indias, pr'amor qu'ei domatge que se pèrde ua tau votz coma era vòsta, en tot mancar-li er acompanyament dera guitarra; que voi que sapiatz, frair Luís, qu'era mielhor votz deth mon pèrd part des sòns carats quan non s'acompanhe damb er esturment, sigue de guitarra o clavicembal, d'òrgues o d'arpa; mès çò que mès conven ara vòsta votz ei er esturment dera guitarra, per èster eth mès aisit e mens costós des esturments.
- Me semble plan ben, repliquèc eth nere, mès que non pòt èster, pr'amor que jamès vien es claus en mèn poder, ne eth mèn patron les destaque dera man pendent eth dia, e de nets dormissen dejós eth sòn coishin.
- Donques hèt看 ua auta causa, didec Loaysa, s'ei qu'auetz talents de vier musician important; que se non l'auetz, non me cau cansar en conselhar-vos.
- E plan que n'è de talents!, repliquèc Luis. E autant, qu'arren deisharè de hèr, coma sigue possible que damb açò ac artenha, a tròca de vier musician.
- S'ei atau, donc, jo vos balharè a traucers d'aguestes pòrtes, se vos treiguetz un shinhau de tèrra deth gahon; digui que vos balharè ues estialhes e un martèth, que pogatz de nets trèir es claus dera serralha de barrolh damb assopliment, e damb era madeisha tornaram a méter era placa, de manèra

que non semble qu'a estat desclauada; e, en èster jo ath laguens, embarrat damb vos en palhèr, a on dormitz, m'esdegarè entad açò que me cau hèr, que vos veigatz mès de çò que vos è dit, damb profitament dera mia persona e augment dera vòsta suficiéncia. E de çò que mos calgue minjar, que non ei important, que me harè a vier biòca entàs dus e entà mès de ueit dies; que tengui pro escolans e amics que non permeteràn que m'ac passe mau.

- Peth minjar, repliquèc eth nere, non mos calerà crànher, que, damb era porcion que me balhe eth mèn patron e damb es extres que me balhen es esclaves, sobrarà minjar entàs dus. Que vengue aguest martèth e estialhes que didetz, que jo harè lòc en aguest gahon, e lo tornarè a curbir e tapar damb hanga; que, encara que balhe bèri còps entà trèir era placa, eth mèn patron dormís tan luenh d'aguesta pòrta, que serà miracle, o gran malur nòste, se mos entenesse.
- Donques, per Diu, didec Loaysa, que d'aciu a dus dies auratz, Luis, tot çò de besonh entà amiar a tèrme eth nòste vertuós prepaus; e tietz compde de non avalar causes flegmatiques, pr'amor que non hèn cap de profit, senon fòrça mau ara votz.
- Arren m'enrauquís tant, responec eth nere, qu'eth vin, mès que non me lo treirè jo ne per totes guaires votzes tie eth solèr.
- Que non digui tau, didec Loaysa, ne Diu ac permete. Beuetz, hilh Luis, beuetz e que vos hèsque un bon profit, qu'eth vin que se beu damb mesura jamès siguec causa de cap de mau.
- Que m'ac preni damb mesura, repliquèc eth nere: aciu qu'è ua gèrra que n'i cap apuprètz dus litres; me l'aumplissen es esclaves, sense qu'eth patron ac sàpie, e er encargat deth cerèr, d'amagat, me'n hè a vier un cantre, que tanben i caben 4 litres justí, damb era quau causa se suplissen es manques dera gèrra.
- Que digui, repliquèc Loaysa, qu'atau sigue era mia vida coma a jo me semble, pr'amor qu'era gargamèra seca ne carrinçle ne cante.
- Anetz damb Diu, didec eth nere, mès tietz compde de non deishar de vier a cantar aciu es nets que vos estèssetz entà çò que vos cau hèr tà poder entrar aciu laguens, que ja sò nervós per veir-me caladi es dits ena guitarra.
- E plan que vierè, repliquèc Loaysa. E autanplan damb naues tonades.
- Aquerò vos demani, didec Luis; e ara non deishetz de cantar quauquarren entà que me'n vaja entath lhet a plaser; e per çò dera paga, compregue eth senhor praube que li è de pagar mès qu'un ric.
- Que m'ei parièr açò, didec Loaysa; que cossent jo vos ensenharè, atau me pagaratz, e de moment escotatz aguesta tonada, que quan siga ath laguens

veiratz miracles.

- Qu'atau sigue, responec eth nere.

E, acabat aguest long collòqui, cantèc Loaysa ua romança agudenta, que deishèc ath nere tan content e satisfèt, que ja non vedie era ora de daurir era pòrta.

Tan lèu se retirèc Loaysa dera pòrta, damb mès leugeresa qu'er anament des sues cajades prometie, venguec a balhar compde as sòn conselhèrs deth sòn bon començament, endonviaire deth bon fin que deth demoraue. Les trapèc e condèc çò que damb eth nere auie convengut, e un aute dia trapèren es utisi, e atau èren, que trincauen quinsevolh clau coma se siguesse de pau.

Que non s'en descuedèc *virote* de tornar a balhar musica ath nere, ne encara mens se descuedèc eth nere de hèr eth horat per a on i cabesse çò qu'eth sòn mèstre li dèsse, e caperant-lo de tau manèra que, se non siguesse campat damb malícia e sospechosaments, non se'n podie saber deth horat.

Era dusau net li balhèc es utisi Loaysa, e Luis sagèc es sues fòrces; e, lèu sense hèr arren, se trapèc damb es clau trincadi e damb era placa dera serralha enes mans: dauric era pòrta e cuelhec ath laguens ath sòn Orfeo e mèstre; e, quan lo vedec damb es sues dues cajades, e tan mau enjargat e tan estropada era sua cama, s'estonèc. Non amiaue Loaysa er emplastre en uelh, pr'amor que non ère de besonh, e, tan lèu entrèc abracèc ath sòn escolan e lo punèc ena cara, e dempús li metec ua grana bota de vin enes mans, e ua caisha de consèrva e d'auti docí, que n'amiaue un bon casquelh plan aprovedit. E, deishant es cajades, coma se non auesse cap de mau, comencèc a hèr viroletes, de çò que s'estonèc mès eth nere, e Loaysa didec:

- Sabetz, frair Luis, qu'eth mèn tòrt e espeament non ven de malautia, senon d'astúcia, damb era quau me guanhi eth minjar en tot demanar per amor de Diu, e en tot ajudar-me d'era e dera mia musica me flòqui era mielhor vida deth mon, qu'en eth, toti aqueri que non son astuti e de bon biais se moriràn de hame; e aquerò ac vederatz ath long dera nòsta amistad.
- Atau serà, responec eth nere; mès vam a méter aguesta placa en sòn lòc, de manèra que non se nòte eth sòn cambi.
- Plan ben, ara, didec Loaysa.

E treiguent claus deth sòn casquelh, assegurèren era serralha de manèra que se trapaue autant qu'abantes, de çò que demorèc plan content eth nere; e, en tot pujar Loaysa ena estança qu'auie eth nere en palhèr, s'acomodèc çò de mielhor que podec.

Aluguèc Luis un bocin de cera e, sense demorar mès, treiguec era sua guitarra Loaysa; e, en tot tocar-la baish e doçaments, suspenec ath praube nere

de manèra qu'ère dehòra de se en tot escotar-lo. Dempús de tocar un shinhau, treigues tornamai era bostifalha e la balhèc ath sòn disciple; e, encara que damb çò de doç, beuec de tan bon anament dera bota, que lo deishèc mès dehòra de sentit qu'era musica. Après açò, ordenèc qu'ara seguida cuelhesse leçon Luis, e, coma qu'eth praube nere amiaue quate dits de vin sus eth cervèth, que non endonviaue eth traste; e, damb tot aquerò li hec hèr a veir Loaysa que ja sabie aumens dues tonades; e çò de mielhor ère qu'eth nere s'ac credie, e en tota era net non hec ua auta causa que tocar damb era guitarra desafinada e sense es còrdes de besonh.

Dormiren çò de pòc que dera neth les restaue, e, tàs sies deth maitin, baishèc Carrizales e dauric era pòrta deth miei, e tanben era deth carrèr, e s'estèc en tot demorar ar encargat deth cerèr, que venguec de seguit, e balhant peth torn eth minjar s'entornèc, e cridèc ath nere, entà que baishèsse a cuélher er òrdi entara mula e era sua racion; e, en cuelher-la, partic eth vielh Carrizales, deishant barrades es dues pòrtes, sense encuedar-se'n de çò que deth carrèr s'auie hèt, que s'alegrèren fòrça mèstre e disciple.

A penes gessec eth patron dera casa, qu'eth nere agarrèc era guitarra e comencèc a tocar de tau manèra que totes es sirventes l'enteneren, e a trauèrs deth torn li demanèren:

- Se qué ei aquerò, Luis? De quan que ties guitarra, o qui te l'a balhat?
- Qui me l'a balhat?, responec Luis. Eth mielhor musician qu'ei en mon, e eth que m'a d'ensènar en sies dies mès de sies mil sons.
- E a on ei aguest musician?, preguntèc era mestressa.
- Que non ei guaire luenh d'aciu, responec eth nere; e se non siguesse per vergonha e peth temor que tengui deth mèn senhor, dilhèu vo'lo mostraria dempús, e a fe de Diu que vos alegraríetz de veder-lo.
- E a on se pòt estar que nosates lo pogam veir, repliquèc era mestressa, s'en aguesta casa jamès i entrèc un aute òme qu'eth nòste patron?
- Plan ben, didec eth nere, non vos voi díder arren enquia que veigatz çò que jo sabi e eth m'a ensenhat en brèu temps que vos è dit.
- Per cèrt, didec era mestressa institutritz, que se non ei bèth diable qui t'a d'ensènar, que jo non me'n sabi de qui te posque trèir musician damb tanta rapiditat.
- Anatz-vo'n, didec eth nere, qu'ac enteneratz e vederatz bèth dia.
- Qu'aquerò non pòt èster, didec ua auta damaisèla, pr'amor que non auem hièstres entath carrèr que pogam veir ne escotar ad arrés.
- Plan ben, didec eth nere; qu'auem remèdi entà tot, senon entara mòrt; e mès que mès se vosates sabetz e voletz carar.

- E plan que cararam, frair Luis!, didec ua des esclaves. Que cararam mès que se siguéssim mudes; pr'amor que te prometi, amic, que me morisqui per entèner ua bona votz, que dès qué mos emparedèren aciu, ne solet eth cant des audèths auem entenut.

Toti aguesti discursi escotaue Loaysa damb plan gran gò, en tot semblar-li que toti s'encaminauen entara obtencion deth sòn gust, e qu'era bona sòrt auie daurit era man entà guidar-les ara mida dera sua volentat.

Se dideren adiu es sirventes en prometer-les eth nere que, quan mens s'ac pensèssen, les cridarie entà escotar ua bona votz; e, cranhent qu'eth sòn patron tornèsse e lo trapèsse parlant damb eres, les deishèc e se calèc ena sua cramba e clausura. Que volie préner leçon, mès non gausèc a tocar de dia, pr'amor de qué eth sòn patron non l'entenesse, qu'arribèc lèu, e, barrant es pòrtes, coma auie per costum, se calèc ena casa. E, en dar eth minjar aqueth dia ath nere pèth torn, didec Luis a ua nera que se l'ac balhaue, qu'aquera net, dempús de qué s'adormisse eth patron, baishèssen totes ath torn entà entèner era votz que les auie prometut, sense que ne manquèsse deguna. Era vertat ei qu'abantes que didesse aquerò l'auie demanat tu per tu ath mèstre que se predèsse a cantar e tocar aquera net en torn giratòri, pr'amor de qué eth podesse complir era sua paraula qu'auie balhat de hèr entèner as sirventes ua votz estrèmada, en assegurar-li que serie plan regalat de totes eres. Que se hec a pregar un shinhau eth mèstre de hèr aquerò que mès desiraue; mès fin finau didec que harie çò qu'eth sòn escolan li demanue, solet entà balhar-li gust, sense cap aute tipe d'interés. L'abracèc eth nere e li hec un punec en carilhon, en senhau dera alegria que l'auie costat era mercé prometuda; e aqueth dia li dec de minjar a Loaysa autant ben que s'auesse estat en çò de sòn, e autanplan mielhor, donques que se podie passar qu'ena sua casa li manquèsse.

Arribec era net, e ath miei d'era, mès o mens, comencèc a entener-se mormolh en torn, e lèu comprenec Luis qu'ère er escabòt, qu'auie arribat; e, cridant ath sòn mèstre, baishèren deth palhèr, damb era guitarra plan ben cordada e afinada. Demanèc Luis se quines e guaires èren es qu'escotauien. Li responeren que totes, exceptat era sua senhora, que s'estaue dormint damb eth sòn marit, çò que li hec dò a Loaysa; mès, totun aquerò, volec començar eth sòn prètzhèt e contentar ath sòn disciple; e, tocant doçaments era guitarra, taus sons hec que deishèc estonat ath nere e suspens er escabòt des hemnes que l'escotauien.

Donques, se qué diderè de çò qu'eres senteren quan enteneren tocar eth *Pésame dello* e acabar damb er endiablats son dera *sarabanda*, nau alavetz en Espanha? Que non restèc vielha que non balhèsse, ne gojata que non se hesse bocins, tot sense tapatge e damb silenci estranh, en tot botar sentinèles e espies qu'avisèssen s'eth vielh se desvelhaue. Cantèc atau madeish Loaysa seguidilhes,

damb era quau causa venguec de sagerar eth gost des escotaires, que tu per tu demanèren ath nere que les didesse se qui ère tan miraculós musician. Eth nere les didec qu'ère un praube gandiaire: eth mès galant e gentilòme de tot er ensem de praubes de Sevilla. Li preguèren que hèsse pr'amor de qué eres lo vedessen, e que non lo deishèsse partir de casa en quinze dies, qu'eres lo suenharien plan ben e li balharien çò qu'auesse de besonh. Li demanèren se com auie artenhut a hicar-lo ena casa. Ad açò que non badèc boca; tà çò d'aute didec que, entà poder-lo veir, hessen un petit trauc en torn damb ua barrina, que dempús lo curbirien damb cera; e que, per çò d'auer-lo en casa, qu'eth ac sajarie de hèr.

Les parlèc tanben Loaysa, en tot s'aufrir ath sòn servici, damb tan bones rasons, qu'eres se n'encuedèren que non gessien der engenh d'un praube gandiaire. Li demanèren que ua auta net tornèsse ath madeish lòc; qu'eres harien qu'era sua senhora baishèsse a escotar-lo, a maugrat deth leugèr sòn deth sòn senhor, qu'era sua leugeresa non venguie des sòns molti ans, senon dera sua molta gelosia. Ad açò didec Loaysa que s'eres gostauen d'escotar-lo sense er subersaut deth vielh, qu'eth les balharie uns povassi tà que li botèssen en vin, que lo harien dormir damb un prigond sòn mès temps de çò de costum.

- Valgue-me Jesús, didec ua des puncèles, e s'açò siguesse vertat, quina bona ventura mos aurie entrat pera pòrta, sense encuedar-mo'n ne meritar-lo! Que non serien povassi de sòn entada eth, senon povassi de vida entà totes nosates e entara prauba senhora Leonora, era sua hemna, que non la dèishe en cap moment, ne la pèrd de vista un solet instant. Ai, senhor dera mia amna!, hèsque-mos a vier aguesti povassi: atau Diu li balhe tot eth ben que desire! Vage, e non s'estongue guaire; hèsque-mo'les a vier, senhor mèn, que jo m'aufrisqui a barrejar-les en vin e a èster era abocadoira; e volesse Diu que dormisse eth vielh tres dies e tres nets, qu'uns auti de parièrs auríem nosates de glòria.
- Donques que jo les amiarè, didec Loaysa; e atau son, que non hèn un aute mau ne damnatge a qui les cueilh que costar-li un sòn plan pesant.

Totes li preguèren que les ac hesse a vier damb rapiditat, e, en tot acordar de hèr ua auta net un trauc en torn, e d'amiar ara sua senhora entà que lo vedesse e escotèsse, se dideren adiu; e eth nere antaplan qu'ère lèu punta de dia, volec cuélher leçon, que li balhèc Loaysa, e li hec a veir que non auie mielhor aurelha qu'era sua de guaires escolans auie: e non sabie eth praube nere, ne sabec jamès, hèr un entrelaçat.

Qu'auien compde es amics de Loaysa de vier a escotar de nets entre es pòrtes deth carrèr, entà veir s'eth sòn amic les didie quauquarren, o s'auie besonh de bèra causa; e, en tot hèr un senhau qu'auien convengut, se'n sabec Loaysa qu'èren ena pòrta, e peth horat deth gahon les didec eth bon tèrme que

se trapaue eth sòn negòci, en tot demanar-les tu per tu que cerquèssen bèra causa que costèsse sòn, entà balhar-la-se a Carrizales; qu'eth auie entenu a díder que i auie uns povassi entad aguest ahèr. Li dideren qu'auien un mètge amic que les darie eth mielhor remèdi que podesse, s'ei qu'existie; e, en tot encoratjar-lo a amiar entà dauant era empresa e prometer-li que tornarien era net a vier damb tot açò de qué auie besonh, ath córrer se dideren adiu.

Se hec de nets e era volada des palomes acodic ath reclam dera guitarra. Damb eres venguec era senzilha Leonora, tremolant e temerosa de qué non se desvelhèsse eth sòn marit; que, a maugrat qu'era, per tòrt d'aguesta pòur, non auie volut vier, sigueren tantes es causes que li dideren es mosses, mès que mès era mestressa, sus era suavitat dera musica e era galharda disposicion deth musician gandiaire (que, sense auer-lo vist lo laudaue e l'ennautie peth dessus d'Absalon e Orfeo) qu'era prauba senhora, convençuda e persuadida d'eres, li calèc hèr çò que non auie ne aurie hèt jamès era sua volentat. Çò de prumèr que heren siguec traucar eth torn entà poder veir ath musician, que ja non ère en abit de praube, senon damb uns pantalons grani de tafatàs ròi e auriò, amples coma es des marinèrs; un gipon parièr damb trenetes d'aur, e ua casqueta de satin deth madeish color, damb cothèr amidonat damb granes puntes e ornaments; que de tot açò venguec aprovedit en casquelh, en tot pensar que se podie trapar ena escadença que li convenguesse cambiar de vestit.

Ère joen e de gentil disposicion e bon pòrt, e coma que hège tant de temps que totes auien acostumada era vista a guardar ath sòn vielh patron, les semblèc que gardauen un àngel. Se calaue ua en horat entà veder-lo, e dempús ua auta; e entà que lo podessen campar mielhor, s'estaue eth nere passejant eth còs de naut en baish damb era tèda de cera alugada. E dempús que totes l'aueren campat, autanplan es neres nauèth arribades, cuelhec Loaysa era guitarra, e cantèc aquera net tant estremadaments, que les venguec de deishar suspèndes e estonades a totes, atau ara vieha qu'as joenes; e totes li demanèren a Luis que se les apraièsse coma siguesse entà qu'eth sòn senhor e mèstre entrèsse aquiu laguens, entà escotar-lo e veder-lo de mès apròp, e non tant damb bossòla o peth horat, e sense era pòur d'èster tan desseparades deth sòn senhor, que les podie agarrar de ressabuda e damb eth panatòri enes mans; causa que non se passarie se lo tenguessen amagat ath laguens.

Ad açò contradidec era senhora damb fòrça rasons, en tot díder que non se hesse tau causa ne era tau entrada, pr'amor qu'ac planherie damb tota era sua amna, pr'amor que dès aquiu lo podien veir e escotar amagades e sense perilh deth sòn aunor.

- Quin aunor?, didec era mestressa. Qu'ei pro! Que s'estongue era vòsta mercé embarrada damb eth sòn Matusalen e dèishe-mos a nosates divertir-mos coma podèsem. E plan mès, pr'amor qu'aguest senhor semble autant aunèst

que non volerà ua auta causa de nosates mès de çò que nosates voléssem.

- Jo, senhores mies, didec Loaysa, non venguí aciú senon damb intencion de servir-les a totes vòstes mercés damb era amna e damb era vida, dolut dera sua clausura e d'es estones qu'en aguest estret gènre de vida se pèrden. Òme que sò jo, per vida deth mèn pair, tan senzilh, tan brave e de tan bona condicion, e tant aubedient, que non harè mès de çò que se me manèsse; e se quinsevolh de vòstes mercés didesse: "Mèstre, asetiatz-vos aciú; mèstre, anatz aquiú, hetz-vos enquia aquiú delà, posatz-vos mès enlà", atau ac harè, coma eth mès domestic e dondat gosset que saute peth rei de França.
- S'aquerò li cau èster atau, didec Leonora, de quina manèra se harà entà que entre aciú laguens eth senhor mèstre?
- Ben, didec Loaysa: que vòstes mercés sagen de trèir en cera era clau d'aguesta pòrta deth miei, que jo harè que deman tath ser vengue hèta ua auta, autant que mos posque servir.
- En trèir aguesta clau, didec ua puncèla, se trèn totes es dera casa, pr'amor qu'ei era clau mèstra.
- Que non per açò serà peyor, didec Loaysa.
- Aquerò ei vertat, didec Leonora; mès li cau jurar ad aguest senhor, prumèr, que non harà ua auta causa quan sigue aciú laguens que cantar e tocar quan l'ac manèssem, e que li cau demorar embarrat e quiet a on lo botèssem.
- Qu'ac juri, didec Loaysa.
- Non vau arren aguest jurament, responec Leonora; que li cau jurar per vida de sa pair e a de jurar era crotz e punar-la, qu'ac veigam totes.
- Per vida deth mèn pair juri, didec Loaysa, e per aguest senhau dera Crotz, que la puni damb era mia boca lorda.

E, en hèr era crotz damb es dits, la punèc tres viatges.

Hèt aquerò, didec ua auta des damaisèles:

- Garde, senhor, que non se'n desbrembe d'aquerò des povassi, qu'ei eth *tuáutem* de tot.

Damb aquerò acabèc era convèrsa d'aquera net, en tot demorar toti plan contents deth concèrt. E era sòrt, que cada viatge mès encaminaue es negòcis de Loaysa, hec a vier peth carrèr, ad aqueres ores, as sòns amics; e, en hèr eth senhau convengut, qu'ère tocar ua trompa de Paris, Loaysa les parlèc e les amuishèc se com se trapaue era sua pretension, e les preguntèc s'amiau en povassi o ua auta causa, atau que les auie demanat, entà que Carrizales dormisse. Les didec, tanben, çò dera clau mèstra. Eri li dideren qu'es povassi o un engüent vèrie era pròplèu net, de tau sòrta que, untadi es possi e eth front

damb eth, costaue un prigond sòn, que non se poderie desvelhar en dus dies, senon chaupant-se damb vinagre totes es parts que s'auie trempat; e que se les balhèsse era clau en cera, qu'atau madeish la harien a hèr damb facilitat. Se dideren adiu, e Loaysa e eth sòn disciple dormiren çò de pòc que les restaue dera net, en tot demorar Loaysa damb grani talents era pròplèu net, pr'amor de veir se se li complie era paraula prometuda dera clau. E, encara qu'eth temps semble lent e feniant entad aqueri qu'en eth se demoren, fin finau, cor parierà qu'eth madeish pensament, e arribe en tèrme que vò, pr'amor que jamès repause ne s'arture.

Arribèc, donc, era net e era ora acostumada entà acodir ath torn, a on vengueren totes es mosses dera casa, granes e petites, neres e blanques, pr'amor que totes auien er in de veir laguens eth sòn serralh ath senhor musician; mès que non venguec Leonora, e, en tot preguntar Loaysa per era, li responeren qu'ère ajaçada damb eth sòn *velat* (espós), que tenguie barrada damb clau era pòrta dera cramba a on dormie, e dempús d'auer barrat se la hicaue dejós era coishinèra; e qu'era sua senhora les auie dit que, en dormir-se eth vielh, sajarie d'agarrar-li era clau mèstra e trèir-la en cera, que ja l'amiaue premanida e mòfla, e a lèu les calerie anar a cercar-la per ua gatonièra.

Estonat se demorèc Loaysa dera cautèla deth vielh, mès que non per açò lo deishèc d'anar er in. E, tant qu'açò, entenec era trompa de París; acodic ath lòc; trapèc as sòns amics, que li balhèren un salèr d'engüent dera sòrta qu'auien dit; lo cuelhec Loaysa, e les didec que se demorèssen un shinhau, que les balharie era mòstra dera clau; arreculèc enquiath torn e didec ara mestressa, qu'ère qui damb mès talents volie era sua entrada, que l'ac hesse a vier ara senhora Leonora, en tot dider-li es propietats qu'auie, e que sagèsse de trempar ath sòn marit damb tant de compde, que non ac sentesse, e que vederie meravilhas. Atau ac hec era mestressa, e, en vier ena gatonièra, trapèc qu'ère Leonora demorant estenuda en solèr de long a long, calat eth ròstre ena gatonièra. Arribèc era mestressa e ajaçant-se dera madeisha manèra, metec era boca ena aurella dera senhora, e damb votz baisha li didec qu'amiaue er engüent e dera manèra que li calie sajar era sua vertut. Era qu'agarrèc er engüent, e responec ara mestressa se com de cap manèra podie cuélher era clau ath sòn marit, pr'amor que non l'auie botat dejós era coishinèra coma acostumaue senon entre es dus matalassi e lèu dejós dera mitat deth sòn còs; mès que li didesse ath mèstre que s'er engüent hège coma didie, damb assopliment treirien era clau toti es viatges que volessen, e atau non serie de besonh trèir-la damb cera. Didec que l'ac didesse lèu e tornèsse entà veir s'er engüent hège er efècte, pr'amor qu'a tot córrer volie untar ath sòn *velat*.

Baishèc era mestressa a explicàc ath mèstre Loaysa, e eth se didec adiu des sòns amics, qu'èren en tot demorar era clau. Tremolant e pòga a pòc, e lèu sense alendar, artenhec Leonora a untar es possi deth gelós marit, e autant

madeish l'untèc es traucs deth nas; e quan arribèc en eri li semblèc que se voludaue, e era se demorèc mòrta, en tot semblar-li que l'auie agarrat en panatòri. Totun, venguec d'untar-li toti es lòcs que li dideren èster de besonh, que siguec madeish qu'auer-lo embaumat entara sepultura.

Que non se passèc guaira estona er engüent a balhar evidenti senhaus dera sua vertut, pr'amor que, a lèu, comencèc eth vielh a hèr tan grani roncaments, qu'enquia e tot deth carrèr s'enteneren: musica, entàs aures dera sua esposa, mès agradiua qu'era deth mèstre deth sòn nere. E, encara non massa segura de çò que vedie, s'apressèc ada eth e lo secodic un shinhau, e dempús mès, e dempús un shinhau mès, entà veir se se desvelhaue; a tant gausèc, que lo botgèc d'un costat en aute sense que se desvelhèsse. En veir aquerò, venguec ena gatonièra dera pòrta e, damb votz non tan baisha qu'era prumèra, cridèc ara mestressa, qu'aquiu la demoraue, e li didec:

- Felicita-me, fraia, que Carrizales dormís mès qu'un mòrt.
- Mès, se per qué vos estatz a cuélher era clau, senhora?, didec era mestressa. Que ja ei eth musician en tot demorar-la hè mès d'ua ora.
- Demora, fraia, que la vau a cuélher, responec Leonora.

E, entornant entath lhet, hiquèc era man entre es matalassi e treigüec era clau sense qu'eth vielh ac sentesse; e, agarrant-la damb es sues mans, comencèc a hèr guimbets de contenta, e sense demorar-se mès dauric era pòrta e la mostrèc ara mestressa, que la recebec damb era màger alegria deth mon.

Manèc Leonora qu'anèsse a daurir ath musician, e que l'amièsse enes correders, pr'amor qu'èra non gosauè anar-se'n d'aquiu, per çò que se podesse passar, mès que sustot, hesse que de nau ratifiquèsse eth jurament qu'auie hèt de non hèr arren mès de çò qu'eres l'ordenèssen, e que se non lo volesse confirmar e hèr de nau, de cap manèra lo daurissen.

- Atau serà, didec era mestressa; e a fe de Diu que non a d'entrar se non jure e rejure prumèr e pune era crotz sies viatges.
- Non li metes quantitat, didec Leonora; que la pune e que siguen es viatges que volgue; mès guarda qu'ac hèsque pera vida de sa pairs e per tot aquerò qu'eth plan mès volgue, pr'amor que damb aquerò seram segures e mos hartaram d'entener-lo a cantar e tocar, qu'entà jo qu'ac hè delicadaments; e vè-te'n, non te demores mès, que non se mos passe era net en convèrses.

Se lheuèc era pelha era bona mestressa, e damb ua non acostumada leugeresa se botèc en torn, a on s'estaue tota era gent de casa en tot demorar-la; e, en auer amuishat era clau qu'amiaue, autant siguec era alegria de totes, que la lheuèren en pes, coma ua catedratica, en tot díder: "Òsca, òsca!"; e mès, quan les didec que non auie besonh de re.hèr era clau, pr'amor que, sivans eth trempat vielh dormie, plan que se poirien profiter dera casa toti es viatges que

volessen.

- Va, donc, amiga, didec ua des puncèles, que se daurisque aguesta pòrta e entre eth senhor, que hè fòrça que se demore, e autregem-nos un banh de musica que non mos calgue mès veir!.
- Mès mos cau veir, repliquèc era mestressa; que l'auem de cuélher jurament, coma era auta net.
- Qu'eth ei tan brave, repliquèc ua des esclaves, que non s'estarà de juraments.

Dauric alavetz era mestressa era pòrta e, en tier-la miei dubèrta, cridèc a Loaysa, que tot ac auie escotat peth trauc deth torn; eth quau, en apressar-se ara pòrta, volec entrar còp sec; mès, en calar-li era mestressa era man en pitrau, li didec:

- Saberà vòsta mercé, senhor mèn, que, en Diu e ena mia consciéncia, totes es que mos estam ath laguens des pòrtes d'aguesta casa èm puncèles coma es mairs que mos amainadèren, exceptat dera mia senhora; e, encara que jo posca parèisher d'uns quaranta ans, en non auer-ne complit trenta, pr'amor que manquen dus mesi e miei, tanben ne sò, mau pecat; e se dilhèu sembla vielha, trebolums, trebalhs e desengusti placen un zèro as ans, e a viatges dus, segontes les vengue. E, en tot èster aquerò atau, que n'ei, non serie causa que, a tròca d'escotar dus o tres o quate cantics, mos calèssem a pèrder tanta virginitat coma era qu'aciu s'embarre; pr'amor qu'autanplan aguesta nera, que se cride Guiomar, ei puncèla. Atau que, senhor deth mèn còr, vòsta mercé mos a de hèr, abantes de qué entre en nòste reiaume, un plan solemne jurament de qué non a de hèr mès de çò que nosates l'ordenèssem; e se li semble qu'ei massa çò que nosates li demanam, pense qu'ei plan mès çò que se risque. E s'ei que vòsta mercé vie de bona intencion, pòc l'a de dòler eth jurar, qu'a bon pagador non li dòlen gatges.
- Ben e plan ben a parlat era senhora Marialonso, didec ua des puncèles; cossent era persona discreta qu'ei e que s'està en totes es causes coma cau; e s'ei qu'eth senhor non vò jurar, que non entre aciu laguens.

Ad açò didec Guiomar, era nera, que non ère guaire ladina:

- Entà jo, encara que non jure, qu'entre coma un diable; pr'amor que, encara que jure, un còp laguens, tot se desbrembe.

Entenec damb grana tranquillitat Loaysa era arenga dera senhora Marialonso, e damb grèu repaus e autoritat responec:

- Per cèrt, senhores fraies e companhes mies, que jamès siguec era mia intencion, ne ei, ne serà ua auta que balhar-vos gost e gòi autant posquen es mies fòrces; e atau, que non serà de mau hèr entà jo aguest jurament que me demanen; mès que voleria jo que se fidèssen un shinhau dera mia paraula,

pr'amor que per çò que tanh ara mia persona, ère madeish que hèr ua obligacion d'assegurança; e voi que sàpie vòsta mercé que *dejós era saia i a quauquarren* (arrepervèri), e que *dejós era mala capa i sòl auer un bon beuedor* (arrepervèri). Mès, entà que totes siguen segures deth mèn bon desir, voi jurar coma catolic e bon varon; e atau, juri pera sacrosanta vertut, a on mès santa e longaments se contie, e pes entrades e gessudes deth sant monte Liban, e per tot aquerò qu'en sòn prològ embarre era istòria de Carlemanh, damb era mòrt deth gigant Fierabrás, de non gèsser ne passar deth jurament hèt e deth manament dera mès petita e refusada d'aguestes senhores, jos era pèna que se ua auta causa hessa o volessa hèr, dès ara entà alavetz, e d'alavetz enquia ara, ac dongui coma nul e non hèt ne de cap valor.

Aciu arribaue Loaysa damb eth sòn jurament, quan ua des dues puncèles, qu'atentiuaments l'auie escotat, hec ua grana votz, en tot díder:

- Aquerò òc qu'ei un jurament entà atendir es pèires! Mau age entà jo se volessa que juresse mès, pr'amor que damb solet çò qu'a jurat poirie entrar ena madeisha simà de Cabra!

E, agarrant-lo des pantalons, lo calèc laguens, e dempús totes es autes se placèren ar entorn. Dempús anèc ua a balhar es naues ara senhora que hège de sentinèla deth sòn deth sòn espós; e, quan era messatgèra li didec que ja pujaue eth musician, s'alegrèc e se terbolíc ath madeish temps, e preguntèc s'auie jurat. Li responec que òc, e damb era mès naua forma de jurament qu'ena sua vida auie vist.

- Donques s'a jurat, didec Leonora, que l'auem aganchat. Ò!, guaire esdegada siguí en hèr que jurèsse!

Alavetz arribèc tota era catèrva, e eth musician ath miei, alugant-les eth nere e Guiomar, era nera. E, en veir Loaysa a Leonora, hec que s'ajulhaue as sòns pès entà punar-li es mans. Era, en silenci, e per senhaus lo hec a lhear, e totes estauen coma mudes, sense gosar a parlar, temeroses qu'eth sòn senhor les entenesse; causa campada per Loaysa, que les didec que plan podien parlar naut, pr'amor qu'er engüent qu'ère trempat eth senhor auie tau vertut que, dehòra de trèir era vida, botaue a un òme coma mòrt.

- Atau m'ac pensi jo, didec Leonora; que se non siguesse atau, ja s'aurie desvelhat vint viatges, cossent li hèn de leugèr eth sòn es sues moltes indisposicions; mès, en trempar-lo, que ronque coma un animau.
- Que s'ei atau, didec era mestressa, anem entad aquera sala deth dauant, a on poiram entèner cantar aqui ath senhor e alegrar-mos un shinhau.
- Anem, didec Leonora; mès que se demore aciu Guiomar de garda, que mos avise se Carrizales se desvelhe.

Ara quau causa responec Guiomar:

- Jo, nera, demori; blanques, van. Que Diu perdone a totes.

Se demorèc era nera; vengueren ena sala, a on i auie ua rica estrada, e, plaçant ath senhor ath miei, s'asetièren totes. E en tot cuélher era bona Marialonso ua candèla, comencèc a campar de naut en baish ath musician, e ua didie: " Ai!, quin peu tie tan polit e crespat"! Ua auta: "Ai!, quina blancor de dents! Mau an entàs pinhons peladi, per mès blanqui e mès polidi que siguen!" Auta: "Ai!, quins uelhs tan grani e alongadi! E, peth sègle dera mia mair, que son verds; que non semblen que d'esmeraudes!" Aguesta que laudaue era boca, aquera es pès, e totes amassa heren d'eth ua munda anatomia e aguissat. Solet Leonora caraue e lo guardaue, e li semblaue de mielhor talh qu'eth sòn *velat*.

Alavetz, era mestressa agarrèc era guitarra, qu'auie eth nere, e la botèc enes mans de Loaysa, en tot pregar-li que la toquèsse e que cantèsse ues copletes qu'alavetz se tenguien fòrça en Sevilla, que didien:

Mair, era mia mair,
gardes me botatz.

Complic Loaysa eth sòn desir. Se lheuèren totes e se comencèren a esbocinar en tot dançar. Se'n sabie era mestressa des coples, e les cantèc damb mès gost que bona votz; e sigueren aquestes:

Mair, era mia mair,
gardes me botatz;
*que se jo non me sauvi
non me sauvaratz.*
Diden qu'ei escrit,
e damb grana rason,
qu'ei era privacion
causa der apetit;
creish en infinit
embarrat amor;
per çò qu'ei mielhor,
que non m'embarretz;
que se jo, eca...
s'era volentat
per se non se sauve,

non la haràn sauvar
pòur o qualitat;
trincarà de vertat,
pera madeisha mòrt,
enquia trapar era sòrt,
que vos non comprenetz;
que se jo...eca
Qui tie costum
d'èster amorosa,
coma parpalhòla se n'anarà
darrèr era sua lum,
encara qu'un pilèr
de gardes li boten,
e coma mès prepausen
de hèr çò que hètz;
que se jo... eca
Ei de tau manèra
era fòrça amorosa,
qu'ara mès polida
la torne quimèra;
eth pitrau de cera,
de huec es talents,
es mans de lan,
de feutre es pès;
que se jo non me sauvi,
mau me sauvaratz.

Que ja eth ròtlèu des mosses acabaue eth sòn cant e balh, guidat pera bona mestressa, quan arribèc Guiomar, era sentinèla, tota espaurida, botjant es pès e mans coma s'auesse mau dera tèrra; e, damb votz entre raucosa e baisha, didec:

- Desvelhat eth senhor, senhora; e, senhora, desvelhat senhor, e lhèue e vie!

Eth qu'a vist ua volada de palomes minjant en camp, sense pòur, çò que

d'autes mans semièren, com s'espaurís e se lhèue dauant eth furiós tarrabastòri deth tir d'ua escopeta, e, desbrembada deth peishèus, confonuda e estonada, crotze pes aires, atau s'imagina que demorèc era banda rotlèu des dançaires, espanturiades e temeroses, en entèner era non demorada naua que Guiomar s'auie hèt a vier; e, en tot sajar cadua era sua desencusa e totes amassa eth remèdi, quina per un costat quina per aute, vengueren a amagar-se pes humaraus e cornèrs dera casa, deishant solet ath musician; eth quau, en tot deishar era guitarra e eth cant, plen de trebolament, non sabie se qué hèr.

Se heregaue Leonora es sues beròies mans; se bohetejaue era cara, encara que suauments, era senhora Marialonso. Plan, que tot ère confusion, subersaut e pòur. Mès era mestressa, coma mès astuta e reportada, manèc que Loaysa entrèsse ena sua cramba, e qu'era e era sua senhora se demorèssen ena sala, que non mancarie desencusa entà balhar ath sòn senhor s'aquiu les trapaue.

S'amaguec lèu Loaysa, e era mestressa s'estèc atentiu entà veir s'eth patron venguie; e, en non entèner cap de bronit, s'encoratgèc, e pòga a pòc, de man en man, s'anèc apressant ena cramba qu'eth sòn patron dormie e entenec que roncaue coma ara prumeria; e, assegurada de qué dormie, se lheuèc era pèlha e tornèc corrent a balhar notícies ara sua senhora deth sòn deth sòn marit, que les ac balhèc de bona voluntat.

Que non volec era mestressa pèrder era escadença qu'era sòrt l'aufrie de gaudir, prumèr que totes, es gràcies qu'aguesta se pensaue que deuie tier eth musician; e atau, en tot dider-li a Leonora que se demorèsse ena sala, tant que l'anaue a cridar, la deishèc e entrèc a on eth s'estaue, non mens confonut que cogitós, demorant es naues de çò que hège eth vielh trempat. Maudidie era fausetat der engüent, e se planhie dera credulitat des sòns amics e deth pòc avertiment qu'auie auut de non hèr prumèr era experiéncia en un aute, abantes de hèr-la damb Carrizales.

Alavetz, arribèc era mestressa e l'assegurèc qu'eth vielh dormie a mès e mielhor; solatgèc eth pitrau e s'estèc atentiu as moltes paraules amoroses que Marialonso li didec, des quaus s'en sabec dera sua mala intencion, e se prepausèc entada eth de tier-la coma am entà pescar ara sua senhora. E, en tot èster es dus enes sues convèrses, es autes sirventes, que s'estauen amagades enes diuèrses parts dera casa, era ua d'aciú e era auta d'aquiu, tornèren entà veir s'ère vertat qu'eth sòn patron s'auie desvelhat; e, en veir que tot ère acogat en silenci, vengueren ena sala a on auien deishat ara sua senhora, dera quau se'n saberèn deth sòn deth sòn patron; e, en preguntar-li peth musician e era mestressa, les didec a on s'estauen, e totes, damb eth madeish silenci qu'auien amiat, s'esdeguèren a escotar per entre es pòrtes çò que ambdús tractauen.

Que non manquèc ena junta Guiomar, era nera; eth nere òc, pr'amor que, atau entenec qu'eth sòn patron s'auie desvelhat, s'abracèc ara sua guitarra e

partic entath sòn palhèr, e, caperat damb era hlassada deth sòn praube lhet, sudaue e regolejaue de pòur; e, totun aquerò, non deishaue de tocar es còrdes dera guitarra: autant ère (qu'a Satanàs sigue encomanat) er acclinament qu'auie entara musica.

Que compreneren es mosses es galanteries dera vielha, e cadua li didec eth nòm des Pasques: deguna la cridèc vielha que non siguesse damb eth sòn epitàt e adjectiu de faitilhièra e de barbuda, de capriciosa e d'alti que peth bon respècte se caren; mès çò que mès costèc arrir a qui alavetz ac entenec sigueren es rasons de Guiomar, era nera, que per èster portuguèsa e non guaire ladina, ère estranha era gràcia que la vituperaue. Efectiuaments, era conclusion dera convèrsa des dus siguec qu'eth acceptarie era sua volentat, quan era prumèr l'autregesse damb tota era sua volentat ara sua senhora.

Pala enjós que se le hec ara mestressa aufrir çò qu'eth musician li demanaue; mès, a tròca de complir eth desitge que se l'auie apoderat dera amna e des uassi e mesoth deth còs, li prometec es impossibles que podessen imaginar-se. Lo deishèc e gessec a parlar damb era sua senhora; e, en veir era sua pòrta entornejada de totes es mosses, les didec que se recuelhessen enes sues crambes, que ua auta net aurièn entà gaudir, damb mens o cap subersaut, deth musician, que ja aquera net eth tarrabastòri les auie esbugassat eth shaute.

Plan ben qu'enteneren totes qu'era vielha se volie demorar soleta, mès que non poderen deishar d'aubedir-la, pr'amor que les manaue a totes. Partiren es sirventes e era acodic ena sala entà convèncer a Leonora que venguesse ena volentat de Loaysa, damb ua longa e tan ben concertada arenga, que semblaue que l'auie estudiat pendent fòrça dies. Ennautic era sua gentilesa, era sua valentia, eth sòn bon pòrt e es sues moltes gràcies. Li hec a veir se guaire de mès gost serien es abraçades der amant gojat qu'es deth sòn vielh marit, en tot assegurar-li eth secret e era duracion deth deleit, damb d'outes causes semblables ad aguestes, qu'eth diable li placèc ena lengua, plees de colors retorics, tan demostratiui e eficaci, que botjarien non solet eth còr trende e pòc avertit dera simpla e incauta Leonora, senon eth d'un enduresit marme: Ò!, dames, neishudes e tengudes en mon entara perdicion de mil aunèstes e bones intencions! Ò!, longues e bordades tòques, escuelhudes entà autorizar es estrades des senhores principaus, e guaire ath revés de çò que deuítetz, tietz eth vòste dejà lèu forçat mestièr! En fin, autant didec era mestressa, autant persuadic era mestressa, que Leonora se rendec, Leonora s'enganhèc e Leonora se perdec, en tot hèr quèir en solèr totes es prevencions deth discret Carrizales, que dormie eth sòn dera mòrt deth sòn aunor.

Cuelhec Marialonso dera man ara sua senhora, e lèu ara fòrça, prenhs es uelhs de lèrmes, l'amièc a on s'estaue Loaysa; e, en tot balhar-les era benediccion damb un arridolet faus de diable, barrant darrèr sòn era pòrta, les

deishèc embarradi, e era se botèc a dormir ena estrada, o, entà didèc mielhor, a demorar eth sòn contentament de rebucada. Mès coma qu'eth dromilhon des nets passades la vencesse, se demorèc dormida ena estrada.

Que serie bon en aguesta ocasion preguntar a Carrizales, se non siguesse que dormie, que a on èren es sòns avertides cautèles, es sues sospeches, es sòns avertiments, es sues persuasions, es nauti murs dera sua casa, eth non auer entrat en era, autanplan coma ombra, quauquarrès qu'amièsse eth nòm de varon, er estret torn giratòri, es espesses parets, es hièstres sense lum, er embarrament notable, era grana dòt qu'auie balhat a Leonora, es presents contunhats que li hège, eth bon tracte as sirventes e esclaves; eth non mancar un punt ad aquerò qu'eth imaginaue qu'ère de besonh, que podien desirar... Mès que ja è dit que non mos calie que l'ac demanèssem, pr'amor que dormie mès d'aquerò qu'ère de besonh; e s'eth ac entenesse e dilhèu responesse, non poirie dar mielhor responsa que rufar es espatles e estirar es celhes e díder: "Tot aquerò ac esbaucèc dèes es fondaments era astúcia, sivans me pensi, d'un gojat guiterós e viciós, e era malícia d'ua faussa mestressa, damb era innocéncia d'ua gojata pregada e persuadida!". Liure Diu a cadun de taus enemics, contra es quaus non i a escut de prudéncia que defene ne espada de cautèla que talhe.

Mès totun açò, era valentia de Leonora siguec tau, que, en temps que mès li convenguie, la mostrèc contra es fòrces brigandes deth sòn esdegat enganhaire, pr'amor que non sigueren pro entà vencer-la, e eth s'espisèc en bades, e era demorèc vencedoira e ambdús adormits. E, alavetz, ordenèc eth cèu que, a maugrat der engüent, Carrizales se desvelhèsse, e, atau qu'auie de costum paupèc eth lhet per toti es costats; e, en non trapar en eth ara sua estimada esposa, sautèc deth lhet espaurit e estonat damb mès leugeresa e bravesa qu'es sòns molti ans prometien. E quan ena cramba non trapèc ara sua esposa e que la vedec dubèrta e que li mancaue era clau d'entre es matalassi, se pensèc que perdie eth sen. Mès, en tot remeter-se un shinhau, gessec en correder, e d'aciu, caminant pòga pòc entà non èster descurbit, venguec ena sala a on era mestressa dormie; e, en veder-la soleta, sense Leonora, anèc entara cramba dera mestressa, e daurint era pòrta plan silenciosaments, campèc çò que jamès auesse volut campar, vedec çò que balharie per ben tengut non auer uelhs entà campà'c: vedec a Leonora enes braci de Loaysa, dromint coma un soc, tau coma s'en eri obrèsse era vertut der engüent e non en gelós ancian.

Sense possi se demorèc Carrizales damb era amarganta vista de çò queampaue; era votz se l'aganchèc ena gargamèra, es braci li queigueren d'estavaniment, e s'estèc hèt ua estatua de marme hered; e, encara qu'era colèra hec eth sòn naturau mestier, en tot ahiscar-li es lèu mòrti esperits, podec tant eth dolor, que non lo deishèc alendar. E, damb tot aquerò, aurie cuelhut era resvenja qu'aquera grana maldat demanaue s'auesse auut es armes entà poder-la amiar a tèrme; e atau, decidic entornar-se'n entara sua cramba a cuélher ua daga

e tornar a trèir es taques deth sòn aunor damb era sang des sòns dus enemics, e autanplan de tota aquera gent dera sua casa. Damb aquesta determinacion aunèsta e de besonh tornèc, damb eth madeish silenci e cautèla qu'auie vengut, ena sua estança, a on li sarrèc tant eth sòn còr eth dolor e eth crebacòr que, sense podè'c evitar queigec estavanit sus eth lhet.

Arribèc eth dia, e cuelhec as nauï adultèrs enlaçadi en hilat des sòns braci. Se desvelhèc Marialonso e volec acodir ad açò que sivans era li tocaue; mès en veir qu'ère tard, decidic deishà'c entara pròplèu net. S'espauric Leonora, en veir tant auançat eth dia, e maudidec eth sòn descuet e eth dera esconjurada mestressa; e es dues, damb espauridi passi, vengueren a on ère eth sòn espòs, en tot pregar ath cèu que lo trapèssen encara roncant; e, quan lo vederen ath dessús deth lhet carant, se pensèren qu'encara actuaue era trempada, donques que dormie, e damb grana alegria s'abracèren era ua damb era auta. S'apressèc Leonora ath sòn marit, e agarrant-lo d'un braç lo virèc d'un costat en aute, entà veir se se desvelhaue sense besonh de lauar-lo damb vinagre, coma didien que s'auie de hèr entà que se remetesse. Mès damb eth movement tornèc Carrizales deth sòn estavaniment, e en tot hèr ua prigonda alendada, damb vòtz lamentabla e estavanida didec:

- Malerós de jo, e entà quini tristi tèrmes m'a amiat era mia fortuna!

Que non comprenec guaire ben Leonora çò que didec eth sòn espòs; mès, coma que lo vedec desvelhat e que parlaue, estonada de veir qu'era vertut der engüent non s'estaue tant coma auien dit, s'apressèc ada eth, e, plaçant eth sòn ròstre en d'eth, en tier-lo estretaments abraçat, li didec:

- Qué auetz, senhor mèn, que me semble que vos planhetz?

Entenec era vòtz dera doça enemiga sua eth malerós vielh, e daurint es uelhs descaissadaments, coma estabosit e atupit, les tachèc en era, e damb gran esfòrç, sense botjar es pestanhes, se la guardèc pendent ua estona, e fin finau didec:

- Se vos platz, senhora, hètz-me a vier, ath córrer, as vòsti pairs dera mia part, pr'amor que senti non sai se qué en còr que me da un gran cansament, e cranhi qu'a lèu me trèigue era vida, e les voleria veir abantes de qué me morisca.

Sense dobte credec Leonora qu'ère vertat çò qu'eth sòn marit li didie, en tot pensar prumèr qu'era fortetat der engüent, e non çò qu'auie vist, l'amiaue entad aqueth mau punt; e, en tot respóner que harie çò que li manau, envièc ath nere que lèu lèu anèsse a cridar as sòns pairs, e, en tot abraçar-se ath sòn espòs, li hège es mielhors bailines que jamès l'auie hèt, preguntant-li se qué ère çò que li passaue, damb tan trendes e amoroses paraules, coma se siguesse çò que mès estimaue en mon. Eth la guardaue damb er encantament que s'a dit, en tot èster

cada paraula o amorassa que li hège coma ua lançada que li traussaue era amna.

Que ja era mestressa auie dit ara gent de casa e a Loaysa era malautia deth sòn patron, en tot hèr-les a veir que deuie èster d'importància, pr'amor que s'auie desbrenbat de hèr barrar es pòrtes deth carrèr quan eth nere gessec a cridar as pairs dera sua senhora; dera quau embaishada atau madeish s'estonèren, pr'amor que degun d'eri auie entrat jamès en aquera casa dès que maridèren ara sua hilha.

En fin, que toti anauen caradi e suspensi, sense endonviar era causa dera indisposicion deth sòn patron; eth quau, de man en man, tan prigonda e dolorosaments alendaue, que damb cada alend sembraue que se l'arrincaue era amna.

Ploraue Leonora en veder-lo de tau sòrta, e arrie eth, damb un arridolet de persona qu'ère dehòra de se, en créir ena faussetat des sues lèrmes.

Alavetz, arribèren es pairs de Leonora, e, coma que trapèren es pòrtes deth carrèr e era deth pati dubèrtes e era casa negada en silenci e soleta, demorèren estonadi e damb un non petit subersaut. Vengueren ena cramba deth sòn gendre e lo trapèren, coma s'a dit, damb es uelhs tachadi tostemp ena sua esposa, que la tengue des mans, vessant toti dus fòrça lèrmes: era, per non auer-les vist jamès en sòn espós; eth, per veir se guaire faussaments era les vessaue.

En entrar es pairs ena cramba, parlèc Carrizales, e didec:

- Seiguen-se aqui vòstes mercés, e toti es auti que dèishen liura aguesta cramba, e solet s'estongue era senhora Marialonso.

Ac heren atau; e, estant solet es cinc, sense demorar que un aute parlèsse, damb votz tranquilla, secant-se es uelhs, d'aguesta sòrta parlèc Carrizales:

- Que ne sò plan segur, pairs e senhors mèns, que non serà de besonh hèr-vos a vier testimònis entà que me credatz ua vertat que voleria dider-vos. Que plan ben deuetz rebrembar (pr'amor que non ei possible que se vos age trèt dera memòria) damb guaire amor, damb guaire bon còr, hè aué un an, un mes, cinc dies e nau ores que m'autregèretz ara vòsta hilha estimada per legitima hemna mia. Tanben vo'n sabetz de guaira liberalitat la dotè, pr'amor que siguec tau era dòt, que mès de tres dera sua madeisha qualitat se poirien maridar damb opinion de riques. Atau madeish, deuetz rebrembar era diligéncia que m'esdegué a vestir-la e ornar-la damb tot aquerò qu'era venguec a desirar e jo arrenhí a saber-me'n que li convenguie. Ne mès ne mens, auetz vist, senhors, se com, amiat pera mia naturau condicion e temerós deth mau que, sense dopte, vau a morir, e damb era experiéncia, pera mia fòrça edat, enes estranhs e diuersi eveniments deth mon, volí salvar aguesta jòia, que jo alistè e vosati me balhèretz, damb era màger cautèla que

me siguec possible. Lheuè es murs d'aguesta casa, treigú era vista as hièstres deth carrèr, doblè es sarralhes des pòrtes, botè un torn giratòri coma en un monastèri; forabandí entà tostemp d'era, tot aquerò qu'auesse ombra o nòm de varon. Les didí as mosses e esclaves que la servissen, non les remí ada eres ne ada era çò que me volessen demanar; la hi pariera a jo, l'amuishè es mens pensaments mès secrets, l'autregè tot eth mèn auviatge. Tot aquerò qu'èren òbres entà que, se ben ac considerèssa, jo visquessa segur de gaudir sense subersauts de çò qu'autant m'auie costat e era sagèsse de non dar-me ocasion entà que cap tipe de temor gelós entrèsse en mèn pensament. Mès, coma que non se pòt previer damb diligéncia umana eth castig qu'era volentat divina vò balhar as que en era non calen deth tot es sòns talents e esperances, que non ei massa que jo me demora decebut enes mies, e que jo madeish aja estat eth fabricant deth podom que me va treiguent era vida. Mès, coma veigui era suspension en qué toti demoratz, penjadi des paraules dera mia boca, voi concludir es longs preambuls d'aguesta convèrsa en dider-vos solet en ua paraula, çò que non ei possible dider-vos damb milèrs d'eres: Digui, donc, senhors, que tot çò qu'è dit e è hèt a vengut pr'amor qu'aguesta maitiada trapè ad aguesta, neishuda en mon entara perdicion deth mèn repaus e fin dera mia vida (e aquerò, en tot senhalar ara sua esposa), enes braci d'un galhard joen, qu'ena cramba d'aguesta pestilenciala mestressa en aquest moment ei embarrat.

Tan lèu acabèc aquestes darrères paraules Carrizales, qu'a Leonora se li caperèc eth còr, e enes madeishi jolhs deth sòn marit queiguec estavanida. Perdec eth color Marialonso, e as gargamères des pairs de Leonora se les hec un nud que non les deishaue badar boca. Mès, en tot contunhar endauant Carrizales, didec:

- Era resveja que vau a préner d'aquest escarni non ei, ne a d'èster, des que normauments se sòlen préner, pr'amor que voi que, atau que jo siguí estremat en çò que hi, atau sigue era resvenja que prenerè, en tot cuelher-la de jo madeish coma deth mès culpable d'aquest delicte; que m'aurie calut cosiderar que mau porien estar-se ne planher-se en jo es quinze ans d'aguesta gojata damb es lèu ueitanta mès. Que siguí jo que, coma un cocon, me fabricquè era casa a on morissa, e a tu non te culpi, ò, mainada mau conselhada! (e, en díder aquerò, s'inclinèc e punèc eth ròstre dera estavanida Leonora). Que non te culpi, digui, pr'amor que persuacions de vielhes astutes e enganhes de gojats enamoradi aisidaments vencen e trionfen deth pòc engeh qu'es pògui ans embarren. Mès, pr'amor de qué toti veiguen eth valor des carats dera volentat e fe damb qué t'estimè, en aquest darrèr moment dera mia vida ac voi demostrar de manèra que demore en mon coma exemple, se non de bondat, aumens de simplicitat jamès entenuda ne vista; e atau, voi que se hèsque a vier aci un escrivan, entà hèr de nau eth mèn testament, en quau

manarè doblar era dòt a Leonora e li pregarè que dempús des mèns dies, que seràn plan brèus, dispause era sua volentat, pr'amor qu'ac poirà hèr sense fòrça, de maridar-se damb aqueth joen, qu'es peus blanqui d'aguest malerós vielh jamès aufensèren; e atau veirà que, s'ena vida jamès gessí un punt de çò que me podí pensar èster eth sòn gost, ena mòrt hèsqui çò de madeish, e voi que lo tengue damb aqueth qu'era deu estimar tant. Era rèsta de propietats la harè a vier a d'outes òbres pietoses; e a vosati, senhors mèns, deisharè damb qué pogatz víuer aunèstaments çò que vos rèste dera vòsta vida. Qu'era venguda der escrivan sigue lèu, pr'amor qu'era passion qu'amii me sarre de manèra que, lèu lèu, me va escuerçant es passi dera vida.

Dit aquerò, li venguec un terrible estavaniment, e se deishèc quèir tan près de Leonora, que s'amassèren es ròstres: estranh e trist espectacle entà sa pairs, que guardauen ara sua estimada hilha e ath sòn admirat gendre! Que non volec era mala mestressa demorar as repotecs que se pensèc li balharien es pairs dera sua senhora; e atau, gessec dera estança e anèc a díder a Loaysa çò que s'auie passat, en tot conselhar-li, qu'ath córrer, partisse d'aquera casa, qu'era se n'encuedarie d'avisar-lo peth nere de çò que s'arribèsse, donques que ja non auie ne pòrtes ne claus qu'ac empachèssen. S'estonèc Loaysa damb aguestes noticies e, cuelhent eth conselh, tornèc a vestir-se coma praube, e partic entà balhar compde as sòns amics der estranh e jamès vist eveniment des sòns amors.

Mentretant qu'es dus èren estavanidi, eth pair de Leonora hec a cridar a un escrivan amic sòn, que venguec en temps que ja hilha e gendre s'auien reprenut. Hec Carrizales eth sòn testament ena manèra qu'auie dit, sense declarar era errada de Leonora, e que per boni respèctes li demanaue e pregaue que se maridèsse, se dilhèu eth morie, damb aqueth joen qu'eth l'auie dit en secret. Quan entenec aquerò Leonora, se lancèc as pès deth sòn marit e, en tot batanar-li eth còr en pitrau, li didec:

- Que viuatz vos fòrça ans, senhor mèn e eth mèn tot, que, encara que non ètz obligat a creder-me arren de çò que vos didessa, sabetz que non vos è aufensat que damb eth pensament.

E en tot començar a desencusar-se e condar peth menut era vertat deth cas, non podec mòir era lengua e tornèc a estavanir-se. L'abracèc atau estavanida eth malerós vielh; l'abracèren sa pairs; plorèren toti tant amaraments, qu'obliguèren e possèren a qué er escrivan que hège eth testament, les acompanhèsse enes lèrmes, en quau testament deishèc a totes es sirventes de casa entà que podessen minjar, liures es esclaves e eth nere, e ara faussa de Marialonso non li deishèc ua auta causa qu'era paga deth sòn salari; mès, siguesse çò que siguesse, eth dolor lo sarrèc de tau manèra qu'ath setau dia l'amièren entara sepultura.

Demorèc Leonora veuda, plorosa e rica; e quan Loaysa demoraue que complisse çò que ja eth sabie qu'eth sòn marit en sòn testament deishaue manat,

vedec qu'ena setmana a vier se calèc monja en un des monastèris mès recuelhudi dera ciutat. Eth, despechós e lèu avergonah, se n'anèc entàs Indias. S'estèren es pairs de Leonora plan tristi, encara que se consolèren damb çò qu'eth sòn gendre les auie deishat e manat en sòn testament. Es sirventes se consolèren damb çò de madeish, e es esclaves e esclaus damb era libertat; e era maishanta dera mestressa, prauba e decebuda per toti es sòn maus pensaments.

E jo que me demorè damb eth desir d'arribar en finau d'aguest eveniment: exemple e miralh de çò de pauc que mos cau fidar de claus, torns e parets quan rèste era libertat liura; e de çò de mens que mos cau fidar ei des verds e pògui ans, se les romen pera aurelha conselhs d'aguestes mestresses de vestit nere e long, e tòques blanques e longues. Sonque non sabi se per qué non botèc Leonora mès vam entà desencusar-se, e hèr a veir ath sòn gelós marit guaire neta e sense aufensa auie demorat en aqueth eveniment; mès eth terbolament l'estaquèc era lengua, e era prèssa que se balhèc entà morir eth sòn marit non li hec lòc ara desencusa.

Generalitat de Catalunya
Generalitat de Catalonha

Obra Social "la Caixa"

BAQUEIRA/BERET

**INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCS**

Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Diputació de Lleida